

Accents estrangers

GABRIEL BIBILONI

Parlar amb accent

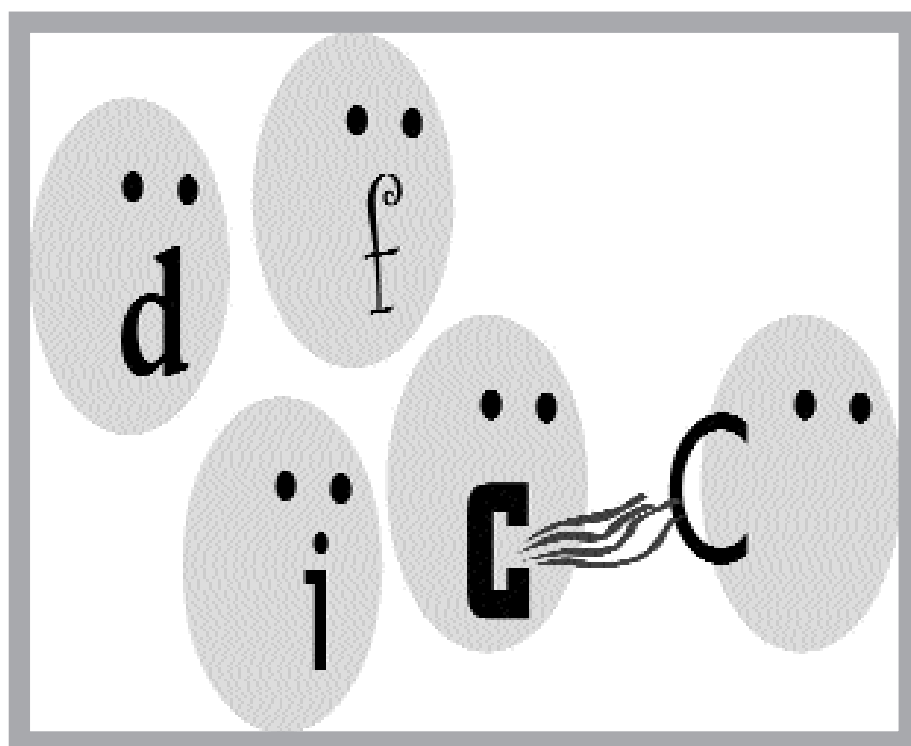
Al grup de conceptes com llengua, dialecte, varietat, etc. se n'hi afegeix un que ha estat prou destacat pels lingüistes i sociolingüistes: l'accent. L'accent és una entitat definida exclusivament per un conjunt de trets fonètics, a diferència del dialecte, que ve determinat per elements tant de tipus fonològic com morfològic i lexical. Una llengua –en concret, un estàndard– es pot parlar amb accents diferents. Fent abstracció de les possibles diferències que hi pot haver, en els plans lexical o morfològic, entre la llengua model d'Anglaterra i la dels Estats Units, tothom sap que allò que diferencia un britànic i un americà que parlen tots dos l'anglès estàndard és bàsicament l'accent. Exactament el mateix que ocorre amb argentins i espanyols, o fins i tot entre un castellà estricte i un andalús de nivell cultural mitjà o alt.

Igualment és una noció conegudíssima la d'accent estranger. Tothom sap que quan hom parla una llengua que no és la pròpia, una llengua apresada i pertanyent a una altra comunitat lingüística, en general ho fa amb un conjunt de peculiaritats fonètiques determinades pels hàbits articuladors de la llengua pròpia, i llavors es diu que tal individu parla la llengua en qüestió amb accent estranger. Parlar una llengua estrangera *amb accent* entra dins la més absoluta normalitat i, en general, no se'n fa cap problema. Els milions de persones que hi ha al món que parlen anglès com a llengua instrumental apresada per a aquesta finalitat mostren els hàbits articuladors de la pròpia llengua sense fer-ne problema. Es pot dir que això ja se sap i que és el que en principi s'ha d'esperar. Sovint, en aquesta categoria que denominam accent hi entren aspectes molt subtils, difícils de descriure per a la majoria de la gent. I és que, encara que un fonema existeixi en dues llengües i aparegui com el mateix fonema i també la mateixa realització, pot haver-hi, o sol haver-hi, característiques articulatòries secundàries que donen un aspecte lleugerament diferent al so en els dos idio-

mes. Una *a* tònica o una *p* pot sonar un xic diferent en dues llengües a causa d'aquestes característiques secundàries que els parlants sovint no són capaços de definir o de controlar. A més, hi ha tota la qüestió de l'entonació –la cançoneta, que diuen– característica de cada llengua o varietat. Per tot això es parlen les llengües amb accents estrangers.

La desaparició de l'accent català

I ara passem a una qüestió central. Fins a un temps molt recent, pràcticament tots els catalans bilingüitzats parlaven espanyol amb accent català. Era la normalitat, i el fet era concebut per tothom com la normalitat. No sabia greu a ningú, perquè els esquemes eren molt clars: hi havia la llengua pròpia i

Tota llengua, doncs, es pot parlar amb accent d'una altra llengua. Es pot parlar català amb accent anglès, anglès amb accent espanyol, francès amb accent alemany i tot el que vulgueu. Els catalans del sud dels Pirineus tot d'una som impactats quan sentim els (pocs) catalanoparlants de la Catalunya del Nord –excepte una exigua minoria de gent molt gran– parlar català amb un clar i inequívoc accent francès. Exactament igual ens ocorre davant els (pocs) catalanoparlants de l'Alguer, quan exhibeixen un llampant accent italià. A la Catalunya del Nord, pràcticament cap parlant de català jove o de mitjana edat no ha après el català per transmissió familiar normal, sinó per altres vies, la qual cosa explica amb escreix el fenomen de l'accent francès.

la que no era pròpia, la forana; i les llengües foranes es parlen per a entendre's amb algú, no per a emular els seus parlants nadius. A més, hi havia poques ocasions de parlar espanyol, que era sobretot un idioma administratiu i oficial, usat més que res en el domini de l'escriptura. Tots els catalans parlaven espanyol amb la *l* catalana velar, no cal dir que amb la palatal lateral (*ll*) perfecta, sonoritzant la *s* final seguida de mot començat per vocal, amb la *ch* inicial fricativa (almenys els orientals), duplicant la *b* de *pueblo*, etc. Més enrere era habitual de sentir catalans parlar espanyol amb el so inderdental de la *z* espanyola substituït per *s* i, fins i tot, amb vocals neutres finals. És a dir, que, quan un català parlava espanyol, invariablement «es notava» el fet que

era català. Naturalment, encara resten moltes persones que parlant en espanyol mostren trets fonètics constitutius de l'accent català, però entre la gent jove el fenomen tendeix a la desaparició, com expòs tot seguit.

A partir de la vinguda massiva d'immigrants espanyols s'ha fet també masiva la pràctica del bilingüisme, l'alternança de l'ús oral de les dues llengües, que al final ha acabat adquirint una agilitat vertiginosa. I els esquemes han canviat per a donar pas a una nova mentalitat condicionada per percepcions de jerarquia i subordinació. La llengua dominant superior, àmpliament escampada i en procés de nativització, no es pot parlar amb cap imperfecció. Parlar espanyol amb traces de la llengua subordinada és sentit com una limitació. Els mecanismes de censura social fa temps que es van posar en funcionament, especialment entre la població escolar. Per tot plegat, els catalanoparlants s'han posat com a fita peremptòria fer desaparèixer tot rastre d'accent català, és a dir, amagar allò que els permetria fer visible la seva identitat lingüística. L'accent català mereix una valoració social completament negativa. Àdhuc és curiós com hi ha tantíssima de gent del nostre grup que parla espanyol ieista perquè sent que l'articulació no ieista «fa català».

La capacitat i el fet de parlar espanyol sense accent català (és a dir, exactament igual que un natiu, car la compleció de la sintaxi i el lèxic és prèvia) culmina el fenomen de la facilitació de l'espanyol als catalans per part de l'Estat jacobí nascut a començament del segle XIX. Aquesta facilitació és la clau del projecte d'edificació de la llengua nacional del dit Estat jacobí destinada a desplaçar les llengües subordinades. Ja se sap que una cosa és la competència i una altra l'ús; però alerta: la plenitud de la competència va estretament lligada a la nativització de la llengua sobrevinguda. Una llengua que es parla a la perfecció ja és una llengua pròpia.

Un fet invisible

Si tots tenim molt clara la noció de parlar català amb accent francès (catalans del nord) o italià (algueresos), si tots els hispanoparlants tenen ben dibuixat el fet de parlar espanyol amb accent català o amb un *fuerte acento catalán*, també ha de ser possible par-

lar català amb accent espanyol, i, fins i tot, amb un *fort accent espanyol*. En principi s'esperaria que els qui fessin tal cosa fossin els espanyols que haguessin après català com a segona llengua, i certament així s'esdevé en molts de casos; i aquest fet l'hauríem d'entendre com a normal i bo, en quant a la integració dels immigrants és bona. Però, en realitat, el gruix de gent que parla català amb accent espanyol és entre la massa dels catalanoparlants, i, a més, és un fet en expansió. Parlar català amb accent espanyol, o amb un fort accent espanyol, és exactament el que fan la majoria de joves de les grans capitals dels Pirineus en avall, i una bona part dels presentadors dels mitjans audiovisuals

La fonètica és la cara de la llengua, l'expressió més immediata de la seva personalitat

i una bona part –no sé si dir la majoria– dels dobladors i professionals de la locució que sentim per ràdio i la televisió. Ara bé, la noció (parlar amb accent espanyol) és inexistent entre la nostra gent, fins i tot entre la gent que té una perfecta dicció catalana, cosa que mostra la immensa anormalitat de la situació. Ja direu a algun dels afectats que parla amb accent espanyol i veureu quina cara que fa. Que molt poca gent sigui impactada per aquest fet massiu és quelcom inherent a la situació de subordinació lingüística que ens ha tocat patir. No pot impactar el fet de sentir parlar la llengua pròpia amb la fonètica de la que de cada cop més és tinguda per pròpia. Amb tot, això no vol dir que no hi hagi consciència de la diferència entre una dicció i l'altra. N'hi ha, però no és enfocada d'una manera correcta, és a dir, pronúncia normal versus pronúncia amb accent forà, sinó com una diferència *normal* entre parlar propi de joves i parlar propi de gent gran. Sembla que aquest esquema ha estat assumit pels responsables de TV3, que no prenen cap mesura contra la pronúncia espanyolitzant dels actors i dobladors joves, pronúncia que deuen considerar adequada a la idea de «versemblança» que han d'oferir els personatges.

L'apropiació dels hàbits articularis de la llengua sobrevinguda parlant en aquesta llengua porta, per una qüestió d'economia lingüística, a l'abandonament dels hàbits articularis tradicionals en l'ús de la pròpia. La /velar, peça cabdal de la personalitat fonètica del català, es troba en ràpid procés d'extinció. La /velar era la clau de la tradicional manera de parlar l'espanyol amb accent català, allò que de seguida percebien els altres d'aquest accent; i ara la /desvelaritzada (*bleda* en l'argot dels lingüistes) és la clau de l'ús del català amb accent espanyol, encara que aquí trontolli la percepció social del fet. Però hi ha moltes coses més: avança el ieisme castellanitzant, s'aferma el repugnant xava barceloní, desapareix la sonorització de la *s* final que enllaça amb una vocal inicial del mot següent, s'africa a la manera espanyola la *xeix* inicial de paraula, no es duplica la *b* dels aplecs *bl* o *gl*; en les veus televisives –i potser ningú no els ho ha fet veure– se substitueix l'articulació catalana de la *i* consonàntica (per exemple en els lamentables *io* i *ia* dels doblatges) per l'articulació espanyola, que no és la mateixa ni de bon tros; en alguns ambients entra en escena una *g* intervocàlica intensament fricativa (com en el mot *vegada*), pròxima a la *r* francesa, habitual en el parlar *pijo* espanyol; etc. No volia esser exhaustiu, sinó únicament posar un grapat d'exemples dels que ofenen cada dia les orelles d'un radiooient o telespectador lingüísticament sensible. Podríem continuar: a Mallorca entre els joves es pot donar per desapareguda la pronunciació labiodental de la *v*, i les paraules *lloc* i *joc* es confonen d'una manera creixent en un horrible *yoc*, que escric amb *y* per destacar l'articulació espanyola d'aquest so.

La fusió de dues llengües en una

D'aquesta manera, les dues llengües tendeixen a disposar d'unes estructures fonètiques molt més acostades, per no dir d'una sola fonètica. De fet, però, més que un acostament és el desplaçament unilateral de l'una cap a l'altra. És un procés de substitució dins un altre procés de substitució. Una vegada consumat aquest procés, una vegada desapareguts els elements de contrast fonètic entre les dues llengües que entren en aquesta dinàmica de substitució (repetesc que la /deu ser el més poderós), lògicament ja és impossible de parlar

una de les dues llengües amb l'accent de l'altra. En el moment en què tots els catalanoparlants parlin català amb accent espanyol ja no serà possible parlar espanyol amb accent català. Simplement, no hi haurà cap accent, perquè no hi haurà possibilitat de contrast. Només hi haurà una espècie de fonètica única, tot i que restaran un mínim d'elements (com els fonemes inicials de les paraules *gent* i *gente*) només aplicables a un dels dos idiomes. Hauríem de prendre consciència de la importància d'aquest fet: la fonètica és la cara de la llengua, l'expressió més immediata de la seva personalitat; l'assimilació de la fonètica d'un idioma a la d'un altre és una part decisiva i sense retorn del procés de substitució lingüística que amenaça societats com la nostra.

Aquest fenomen es pot veure en altres casos de subordinació lingüística, com en el galleg: sentir un doblatge a la televisió gallega és com sentir individus absolutament monolingües espanyols llegint un text en la llengua de Galícia.

Política lingüística

Si tot aquest procés ha de ser aturat i redreçat, això només serà possible amb una adequada política lingüística. Aquesta –no ho oblidem– hauria de tenir dos vessants inseparables: la política orientada a l'extensió de l'ús social de la llengua i la política orientada a la qualitat lingüística i al manteniment de la integritat del sistema. Seria un greu error –o pura demagògia– sostenir que només interessa la primera o que la urgència de la primera pot dispensar de l'aplicació de la segona.

La política orientada a la qualitat lingüística, manifestament deficitària o errada en els darrers vint anys, hauria de focalitzar el control dels models, i entre aquests els que tenen més incidència social, és a dir els dels mitjans audiovisuals de masses.

Tot i això, cal ésser conscients de la dificultat que en les llengües subordinades tenen els models per a exercir una influència real sobre la població, a diferència del que succeeix amb les llengües no subordinades. Obser-

vem com el model referencial de l'espanyol, difós sobretot pels *mass media*, és seguit sense cap desviació significativa per hispanoparlants i catalanoparlants, mentre que el model català difós pels *media* catalans és el que col·loquialment se'n diu «lletra morta». Vint anys de correctors suprimint qualsevol *tenir que* de la ràdio i televisió públiques del Principat, i les masses consumidores del producte continuen usant aquella construcció sintàctica a tort i a dret i sense aturador. Naturalment, el model espanyol funciona perquè més enllà del bilingüisme de la societat catalana hi ha una immensa societat monolingüe i sense interferències insostenibles. Tot això ens duu a la conclusió que, a part d'anar pensant seriosament en l'opció de construir una societat sense subordinació lingüística (ni de cap tipus), l'ampliació i el control de l'enguatge modèlic en els mitjans audiovisuals hauria de constituir una prioritat dels seus responsables i dels governants. ←

El Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona és la xarxa de centres d'estudis que impulsa la recerca local i contribueix a l'estudi i a la difusió del patrimoni cultural i natural de les terres de Girona.

Centres adscrits

Institut d'Estudis Comarcals
 Institut d'Estudis Empordanesos
 Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles
 Institut d'Estudis i Informació d'Ulls i Comarca
 Amics de Besalú i el seu Comtat
 Associació Arqueològica de Girona
 Institut d'Estudis Osonencs
 Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès
 Institut d'Estudis del Baix Fluvià
 Centre d'Estudis Gironins
 Centre d'Estudis Històrics i Socials de Girona

Diputació de Girona
 Àrea de Cultura
 Patronat Francesc Eiximenis

